

Toivo ja yhteisöllisyys 2020-luvulla

JUHO RAHKONEN

”Katkerinta tämän päivän surussa on muisto eilispäivän ilosta”. Nämä libanonilaisen mystikon ja runoilijan Kahlil Gibranin¹ sanat muistuttavat meitä siitä, kuinka tärkeää ihmiselle on toivo valoisasta tulevaisuudesta.

Toivo on länsimaisissa yhteiskunnissa historiallisesti kietoutunut keskiluokkaisuuteen. Juha Sil-talan (2017) mukaan keskiluokkaa ovat kaikki ne, jotka ovat omalla työllään pystyneet rakentamaan itselleen ja perheelleen säällisen elämän. Keskiluok-kaisuuteen on kuulunut olennaisena osana tietty turvallisuus, jota ovat luoneet vakituinen työpaika hitaasti mutta varmasti tulleine yleiskorotuksi-neen sekä mahdollisuus säästää itselleen ja peril-lisilleen omistusasunto. Keskiluokan odotushori-sontti on ollut voittopuolisen myönteinen, sillä koulutus on parantanut mahdollisuuksia edetä elä-mässä ja sosiaalinen nousu on luonut ylisukupolvi-sen sillan. Jos tämän keskiluokkaisen unelman luo-ma toivo ja yhteisöllisyys asettuvat uhanalaiseksi, ihmiset alkavat muuttaa käyttäytymistään taistele tai pakene -moodiin, millä taas on seurauksia koko yhteiskunnalle ja poliittiselle järjestelmälle.

Nuorisoa koskevan tutkimuksensa perusteella Siltala (2013) näki jo muutama vuosi sitten hei-kentyvän suuntauksen merkkejä:

Jälkimaterialistinen nuoriso yksilöllisine toiveineen ja neuvottelutaitoineen on syntynyt kasvatuksen kaksisa-taavuotisen inhimillistymisen ja länsimaiden puolivuo-sisataisen keskiluokkaistumisen tuloksena. Nyt nuorten odotukset ja työmarkkinoiden todellisuus ovat ajautu-neet ristiriitaan. Jos talouskasvu ei viriä mutta talous säi-lyy silti yksilöiden arvonmittana, niukkenevista resurs-seista kamppaillaan yhä enemmän ryhminä. Silloin yksilölliset valinnat vähenevät ja ryhmähyveet korostuvat.

Ranskalainen taloustieteilijä Thomas Piketty on kerännyt ennennäkemättömän laajan ja perusteeli-sen aineiston länsimaiden tulo- ja varallisuusero-jen kehityksestä 1700-luvulta nykyaikaan. Hä-

nen johtopäätöksensä ovat tylyjä: koko länsimai-nen maailma on menossa kohti 1800-luvun yh-teiskuntaa, jota hallitsi pieni koroilla ja perinnoilla elävä eliitti. Työllä ei enää vaurastu entiseen tapaan. Ensi kertaa ensimmäisen maailmansodan jälkeen pääoman tuotto on ohittanut talouskasvun, mi-kä johtaa tuloerojen kasvuun ja saattaa ajaa koko länsimaisen demokratian kriisiin. (Piketty 2013.)

Pikettyn kuvaamat kehitystrendit eivät ole to-teutuneet Suomessa läheskään niin jyrkästi kuin monissa muissa maissa, sillä meillä hyvinvointi-valtio on hillinnyt eriarvoistumiskehitystä. Silti poliittinen kenttä alkaa täälläkin olla murrokses-sa: puoluekannatusmittausten mukaan perinteiset keskustahakuiset puolueet, kuten keskusta, SDP ja kokoomus, menettävät kannatustaan ja uuden poliittisen kentän ”ääripäät”, vihreät ja perussuo-malaiset, keräävät potin.

Nykyisin moni kokee, että kasvun hedelmät ei-vät enää jakaudu kaikille; äänestäjät muistelevat kaiholla aikoja, jolloin tuottavuuden kasvu mer-kitsi paranevia palkkoja ja lyhyempiä työaikoja. Taloustutkimuksen marraskuussa 2018 tekemäs-sä väestöä edustavassa kyselytutkimuksessa ylivoi-mainen enemmistö suomalaisista – 84 prosenttia – oli sitä mieltä, että vaurauden epätasainen jakau-tuminen on suurempi ongelma kuin se, että Suo-messa ei ole tarpeeksi vaurautta. Yhteisen kakun kasvattamista painotti 11 prosenttia. Loput eli vii-si prosenttia ei osannut sanoa kantaansa.

Suomalaisten äänestäjien valtaosa painottaa siis kakun jakamista, ei niinkään sen kasvattamista. Miehisissä on vain hieman keskimääräistä enem-män kakunkasvattajia, 15 prosenttia, naisissa 7 prosenttia. Nuorimmissa eli alle 25-vuotiaissa on keskimääräistä enemmän (22 %) kakunkasvatta-jia. Yli 65-vuotiaat ovat kaikkein vahvimmin sitä mieltä, että yhteiskunnassa pitää keskittyä vaurau-den jakamiseen – peräti 90 prosenttia eläkeikäisistä on sitä mieltä.

¹ Kahlil Gibran: *Mestarin sanoja*. Karisto, 1998.

Suomalaiset kallistuvat selvästi kakunjakamisen suuntaan puoluekannasta riippumatta: kokoomuksen kannattajistakin vain 30 prosenttia on sitä mieltä, että kakun koko on isompi kysymys kuin sen jakaminen; RKP:ssä luku on toiseksi suurin, sekin vaivaiset 17 prosenttia. Perussuomalaisten lukema on 16 prosenttia. Myös yrittäjien ja johtavassa asemassa olevien kansalaisten enemmistö painottaa vaurauden jakautumista: yrittäjistä kakun kasvattamista painottaa 24 ja johtajista 28 prosenttia.

Marja Riihelä ja Matti Tuomala (2019) ovat havainneet, että tuloilla ja kulutusmenoilla mitattuna polarisaatio pieneni ajanjaksolla 1966–1990 ja kasvoi sen jälkeen vuodesta 1990 eteenpäin. Jälkimmäisellä ajanjaksolla keskiluokan tuloasema on heikentynyt ja keskituloisten väestöosuus on pienentynyt käytettävissä olevilla tuloilla mitattuna. Sosioekonomisissa pääluokissa keskiluokan koko tuloilla määriteltynä on pienentynyt. Lisäksi he havaitsivat, että korkeakoulutasoisen koulutuksen saaneita on yhä enemmän myös mediaanitulon alapuolella.

Kuihtuuko Suomi?

Suomesta on kovaa vauhtia tulossa Pohjolan Japani muussakin mielessä kuin *Muumien* fanittamisessa: syntyvyyden alhaisuuden takia harmaannumme nopeammin kuin useimmat muut vauraat teollisuusmaat. Yksinasuvien määrä lisääntyy, vieraannumme toinen toisistamme.

Toivo liittyy läheisesti yhteisöllisyyteen. Kun ihmisillä on tunne, että he ovat samassa veneessä, he kokevat olonsa turvalliseksi. Vastaavasti tuloerojen repeäminen ja vaurauden kasautuminen pienelle rälssille vie tavallisilta ihmisiltä ensin toivon ja sitten saa heidät kääntymään toisiaan vastaan, mikä puolestaan tuhoaa yhteisöllisyyden. Tarve kuulua johonkin on osa ihmisyyttä, ja siksi yksin jääminen vie elämältä perustan. Yksinäisyys lannistaa, sairastuttaa, eristää ja lisää itsetuhoisuutta (Saari 2016).

Siinä on jotain paradoksaalista, että samaan aikaan kun ihmiset ovat teknisesti ottaen yhteyksissä toisiinsa enemmän kuin koskaan, yhteiskunta atomisoituu. Atomi tulee kreikan sanasta *atomos*, ”jakamaton”. Yhteiskunnassa atomi on ihminen, yksilö. Sitä pienempää yhteiskunnallista havaintoyksikköä ei ole. Atomisoitumisella viitataan siihen, että ihmiset vetäytyvät omiin oloihinsa, asioita ei tehdä yhdessä – jopa läheisimmistä ihmissuhteista vieraannutaan.

Robert Putnamin (2000) tutkimuksissa todettiin jo 1990-luvulla, että yhteisöjä koossa pitävä sosiaalinen pääoma on länsimaisissa yhteiskunnissa vähentynyt. Vertauskuvaksi sopii ajatus siitä, että ihminen käy keilaamassa yksin – tähän viittaa Putnamin teoksen surulliselta kalskahtava nimi *Bowling alone*.

Sosiaalinen media vauhdittaa atomisoitumista

Sosiaalinen media eli some on melko uusi ilmiö, tulihan sen suosituin palvelu Facebook Suomeen vasta viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla. Se on kuitenkin jo ehtinyt jättää syvät jälkensä yhteiskuntaan – niin hyvässä kuin pahassa.

Tarkastelen tässä somea ennen kaikkea sosiaalipsykologisenä ilmiönä. Ihmiset käyttävät somea viestintään; se on periaatteessa vain yksi viestinnän muoto muiden joukossa. Siinä on kuitenkin tiettyjä erityispiirteitä. Sosiaalisesta mediasta puuttuvat kasvokkaiselle viestinnälle tyypilliset nonverbaaliset elementit, kuten ilmeet, eleet ja äänenpainot. Siksi se sopii huonosti tunteiden ja empatian ilmaisemiseen. Sosiaalinen media on myös vahvasti addiktoiva (Blackwell ym. 2017, 69–72).

Sosiaalisen median koukuttavuus perustuu aivojen mielihyvakeskuksen toimintaan. Ihminen pyrkii vaistomaisesti sellaiseen tekemiseen, joka saa hänen aivonsa erittämään dopamiinia ja muita mielihyvähormoneja. Äärimmäinen esimerkki on huumeiden käyttö, mutta myös hyvän ruuan syöminen, alkoholin nauttiminen ja seksi aiheuttavat vastaavanlaisia tuntemuksia. Kun ihminen näkee, että hänen päivityksensä saa paljon tykkäyksiä, aivojen palkitsemiskeskus aktivoituu ja hän kokee sen johdosta mielihyvää. Silloin kun ihminen saa muusta elämästään tarpeeksi palkitsevia kokemuksia, hänen ei välttämättä tarvitse metsästä niitä sosiaalisesta mediasta.

Runsas sosiaalisen median käyttö voi olla haitallista mielenterveydelle ja olla sidoksissa onnellisuuden vähenemiseen. Ei siis niin, että esimerkiksi Facebook tekisi ihmisistä onnettomia, vaan pikemminkin he ovat ensin muista syistä onnettomia ja painuvat someen paetakseen oikean elämänsä tyhjyyttä. Jos odotettua tykkäysten ja kommenttien tulvaa sekä sen tuomaa dopamiiniryöppyä ei tulekaan, ihminen saattaa käpertyä entistä enemmän oman mitättömyyden ja merkityksettömyyden tunteidensa ympärille.

Jos haluat hyväksyntää, hanki koira

Oksitosiini on hormoni, joka herättää aikuisilla ihmisillä muistot äidin hoivasta varhaislapsuudessa. Läheisyyden ja fyysisen yhdessäolon puute aiheuttaa oksitosiinin vajausta, joka korostuu etenkin yksinelävillä heinäkuun lomakaudella ja joulun pitkinä juhlapyhinä. Tuskallista tilaa yritetään parannella somella:

”Sosiaalista mediaa voi pitää vastakaikukamiona, joka antaa aikuiselle samanlaista myötäelämistä kuin äiti pienelle lapselleen”, pohtii professori Juha Siltala (2017) teoksessaan *Keskiluokan nousu, lasku ja pelot*.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on meneillään monia kehityssuuntia, jotka voimistavat atomisoitumista, ihmisten vieraantumista omiksi erillisiksi yksiköikseen.

Kaupungistuminen repii ihmisiä juuriltaan ja perinteisistä sukuyhteisöistä satojen kilometrien päähän. Kaupunkeihin myös muuttaa enemmän nuoria naisia kuin nuoria miehiä, jotka jäävät kotikonnuilleen autoja virittelemään. Tämä vähentää parinmuodostusta ja sitä kautta syntyvyyttä.

Kenties näkyvin osoitus yhteiskunnan atomisoitumisesta on se, että yksinasuminen lisääntyy: Tilastokeskuksen mukaan Suomessa on yksinasuvia jo 1,2 miljoonaa, ja he muodostavat 44 prosenttia kaikista asutokunnista. Kymmenen vuotta siten sinkkotalouksien osuus oli 40 prosenttia ja 20 vuotta sitten 36 prosenttia. Asutokunnan keskikoko on nyt painunut ensimmäistä kertaa tilastohistoriassa alle kahden, 1,99 henkilöön.²

Maahanmuutto yhdistettynä suomalaisten alhaisen syntyvyyteen lisää atomisoitumista. Yhä suurempi osa Suomen asukkaista on ulkomaalais- taustaisia, mikä vähentää kansakunnan homogeenisyyttä ja yhteisyyden kokemusta. Toisaalta suomalaiset suhtautuvat myönteisesti työperäiseen maahanmuuttoon: Taloustutkimuksen touku- kuussa 2019 tekemän mielipidekyselyn mukaan noin kaksi kolmasosaa suomalaisista katsoo, että maahamme tarvitaan lisää ulkomaalaisia paikkaamaan työikäisen väestön vajetta. 2020-luvun uus- yhteisöllisyyden keskeinen piirre saattaakin parhaimmillaan olla se, että kenenkään etnisestä taustasta tai ihonväristä ei tehdä enää numeroa, vaan

kaikenlaiset ihmiset solahtavat sujuvasti joukkoon.

Epävarmuus taloudellisesta tulevaisuudesta sekä modernin yksilökeskeisen maailman rajattomalta tuntuvat mahdollisuudet hidastavat tai poistavat kokonaan nuorten suunnitelmia perheen perustamiseen (Rotkirch ym. 2017). Kun perheitä muodostuu vähemmän, pienenevät myös niihin liittyvä lojaalisuus ja yhteenkuuluvuuden tunne. Some atomisoi ihmisiä jo sitäkin kautta, että se lisää keskittymistä omaan itseen ja aiheuttaa henkistä pois- saolevuutta. Moni sukulaisten tai kaverusten illan- vietto latistuu siihen, kun jokainen tuijottaa sohan nurkassa omaa älypuhelinään.

Sosiaalisen median käytön kielteisistä vaikutuk- sista on tutkimuksissa nostettu esiin ilmiö nimeltä *fomo* (*Fear of missing out*). Se on epämääräistä ul- kopuolisuuden tunnetta, kokemusta siitä, että jää itse paitsi tärkeistä ja mielenkiintoista tapahtumis- ta, joissa ”kaikki” muut ovat mukana. Tutkimus- ten mukaan fomo-ilmiön kokeminen ennustaa li- sääntyvää sosiaalisen median käytön määrää ja ad- diktoitumista (Blackwell ym. 2017).

Enemmistö ihmisistä toivoo toisilleen hyvää

Facebook ja muut sosiaaliset mediat ovat pohjim- miltaan neutraaleja – niitä kannattaa tarkastella työkaluina. Mitä tahansa työkalua voi käyttää hy- vin tai huonosti; jos naulan lyö vinoon, tuskin syy on vasarassa. Sosiaalinen media ei siis ole itsessään hyvä tai paha. Myöskään se ei ole yhteiskunnal- lisen muutostrendien juurisyy tai alkulähde. Pi- kemminkin some on eräänlainen katalysaattori, joka voimistaa muutenkin meneillään olevia ke- hityssuuntia.

Sosiaalisen median vauhdittamia muutoksia yhe- teiskunnassa ovat esimerkiksi avoimuuden ja tehokkuuden lisääntyminen. Tieto löytyy nopeas- ti taskusta, erilaiset vallan väärinkäytökset paljas- tuvat aiempaa tehokkaammin. Suunnistaminen ja palveluiden löytäminen on helppoa navigointi-, kartta- ja paikannustoimintojen ansiosta. Kaikki tämä lisää taloudellista toimeliaisuutta ja vähen- tää fyysisen liikkumisen tarvetta. Periaatteessa di- gitalisaatio voi siis parantaa myös ekotehokkuutta.

Historioitsija Jacques Attalin (2011) mukaan vuosisatojen ajan maailma on kehittynyt pääosin yhteen suuntaan: vapaus, avoimuus ja liberaalide- mokratia ovat saaneet vähitellen lisää jalansijaa.

² Suomen virallinen tilasto (SVT): *Asunnot ja asuinolot* [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-6745. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.8.2019]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/till/asas/index.html>

Silloin tällöin on tullut takapakkia sotien ja muiden kriisien sekä diktatuurien muodossa, mutta niistä selvittyään ihminen on jatkanut pyrkimystään edistykseen. Tällä hetkellä näyttää siltä, että sosiaalinen media voimistaa yleistä liberaalidemokratian voittokulkua maailmassa. Vaikka some tarjoaa myös kanavan liberaalidemokratian vastaisille mielipiteille, niitäkin täytyy avoimessa demokratiassa suvaita; ilman laajaa sananvapautta avoin demokratia olisi mahdoton.

Arvotutkijoilla on ilahduttavia uutisia: useimmat ihmiset haluavat, että hyviä asioita tapahtuu. *World values survey* -arvotutkimuksen mukaan tietyt arvot ovat ihmisille tärkeimpiä kulttuurista riippumatta: hyväntahtoisuus eli läheisten hyvinvoinnista huolehtiminen on ykkösenä yleismaailmallisesti, ja valta on kaikkialla peränpitäjänä. (Helkama 2015.)

Suomalaiset erottuvat kahden ulottuvuuden kohdalla: universalismi, siis kaikkien ihmisten hyvinvointi ja suvaitsevaisuus, ovat suomalaisille keskimäärin vielä tärkeämpiä kuin muille. Lisäksi Suomessa on Norjan ohella kaikkein suurin yhdenmukaisuuden kannatus. Klaus Helkama (2015) tiivistääkin tulokset kirjassaan *Suomalaisen arvot*, että Suomi on arvoiltaan Länsi-Euroopan itäisin ja Itä-Euroopan läntisin maa. Nämä arvot ilmenevät muun muassa konsensuksen ja hyvinvointivaltion laajassa kannatuksessa.

Kun ylivoimaisesti suurin osa ihmisistä haluaa toisilleen hyvää, ei ole aihetta epäillä, miksi ihmiset eivät käyttäisi myös sosiaalista mediaa voittopuolisesti hyvien asioiden edistämiseen. Mitäpä muuta sosiaalinen media pohjimmiltaan on kuin inhimillisen vuorovaikutuksen tekninen jatke? Siitä vain puuttuu se elintärkeä läheisyyden kokemus.

Sukupolvikokemukset muokkaavat puoluekarttaa

Sosiaalisen median vaikutus ulottuu myös poliittisiin voimasuhteisiin. Vanhat joukkovoimaan nojaavat puolueet, kuten SDP ja keskusta, ovat pitkällä aikavälillä uhanalaisia. Niillä on iäkkäämmät kannattajat kuin muilla puolueilla, ja niiden on ollut vaikeampi sopeutua nykyajan atomisointuneeseen yhteiskuntaan, johon siirtymistä some vauhdittaa.

SDP kylläkin on tämänhetkinen pääministeripuolue, ja keskusta oli sitä edellinen, mutta tämä

johtuu ennen kaikkea siitä, että 1940- ja 1950-luvuilla syntyneet suuret ikäluokat ovat edelleen niin suurilukuisia, vaikutusvaltaisia ja aktiivisia äänestäjiä. Kun nykyiset harmaat pantterit vähitellen poistuvat äänestäjäkunnasta seuraavien 10–20 vuoden kuluessa, vanhoissa joukkopuolueissa alkaa puntti tutista, elleivät ne pysty tarjoamaan uusille äänestäjäjoukoille toivoa ja yhteisöllisyyttä.

Nousevia poliittisia suuntauksia ovat ennen muuta vihreät, joka on tällä hetkellä nuorten suosikkipuolue, sekä perussuomalaiset, joka asemoituu vihreän aatteen vastavoimaksi. Kolmantena tulee kokoomus, joka sekin pärjää kohtalaisen hyvin nuorten keskuudessa.³

Mannheimin sukupolvi-teorian mukaan noin 17–20 vuoden iässä tapahtuvat merkittävät yhteiskunnalliset tapahtumat toimivat sukupolvea yhdistävinä avainkokemuksina; kaikki yhteiskunnan traditiot, kuten puolueet, ovat kerrostuneita sukupolviliikkeitä, samaan traditioon eri aikoina ja eri laajuisina aaltoina kiinnittyneitä mobilisointuneita fraktioita. Eri ihmisille sama aika on eri aika, koska se koetaan minuuden eri kehitysvaiheissa. (Virtanen 2001.)

Tämänhetkisten nuorten avainkokemuksista kaksi on ylitse muiden: ilmastonmuutos ja maahanmuutto. Näistä edellinen pelaa erityisesti vihreiden ja jälkimmäinen perussuomalaisten pussiin, mutta niitä yhdistää huoli tulevaisuudesta. Sosiaalinen media voimistaa sukupolvikokemuksia sitä kautta, että se saattaa tehokkaasti yhteen samanmielisiä nuoria, jotka kirjoittelevat toisilleen ja jakavat postauksia.

Nuoret ovat ilmastonmuutoksesta huolissaan enemmän kuin koskaan, ja enemmistö kokee, että kulutusta ja tuotantoa tulisi vähentää ympäristöongelmien vuoksi. Nuoret myös suhtautuvat epäilevästi talouskasvun mahdollisuuksiin rajallisella maapallolla, ja toisaalta aineellinen hyvinvointi ylipäättään näyttyy nuorille vähemmän tärkeänä kuin ympäristön tila. (Piispa & Myllyniemi 2019.)

Kevään 2019 eduskuntavaalien ja eurovaalien alla tehdyt kyselytutkimukset osoittivat, että suomalaisten äänestäjien tärkeimpänä pitämä vaaliteema oli ilmasto. Teema korostui erityisesti nuorilla, alle 25-vuotiailla vastaajilla. Vaaliteemat ja niiden saama julkisuus vaikuttavat merkittävästi äänestyspäätöksiin: puolue menestyy vaaleissa hyvin, jos äänestäjäkunnassa on paljon niitä kansa-

³ <https://www.alli.fi/nuorisovaalien-tulos-eurovaalit-ja-eduskuntavaalit-2019> (luettu 29.7.2019)

laisia, jotka ovat huolestuneita puolueen tärkeinä pitämistä asioista (Paloheimo 2003, 192). Vasemmistopuolueilla näitä asioita ovat esimerkiksi perusturva ja työllisyys, keskustalla maaseudun autoituminen, vihreillä ympäristönsuojelu ja vähemmistöjen oikeudet, kristillisdemokraateilla moraalikysymykset ja köyhyys, perussuomalaisilla maahanmuuttopolitiikka sekä kokoomuksella verotus ja valtiontalouden tasapaino.

Viestinnän tutkimuksessa on kaksi vuosikymmeniä vanhaa teoriaperinnettä, jotka edelleen selittävät median ja yleisen mielipiteen välistä kohtalon yhteyttä: päiväjärjestysteoria ja hiljaisuuden spiraali.

Agenda setting -teorian klassisen muotoilun mukaan media ei vaikuta niinkään siihen, mitä mieltä ihmiset ovat asioista, vaan siihen, mistä asioista heillä ylipäänsä on mielipiteitä (Cohen 1963). Tiedotusvälineet siis suuntaavat äänestäjien huomiota joihinkin kysymyksiin ja samalla jättävät toisia kysymyksiä vähemmälle huomiolle. Näin tehdessään ne asettavat yhteiskunnallisen päiväjärjestyksen, agendan. (McCombs & Shaw 1972, 180; Kosicki 1993.)

Media siis asettaa yhteiskunnallisen päiväjärjestyksen ja määrittää, mistä ihmiset puhuvat. Samalla astuu esiin toinen merkittävä tekijä: hiljaisuuden spiraali. Enemmistön oletetun mielipiteen mukailua on mediatutkimuksessa selitetty hiljaisuuden spiraalilla (Noelle-Neumann 1974). Teorian mukaan ihmiset ovat taipuvaisia kääntymään sille kannalle, millä he uskovat useimpien muidenkin olevan, koska pelkäävät jäävänsä mielipiteineen vähemmistöön. Varsinkin nuorille on tärkeää kuulua samanmielisten ”heimoihin”, ja erilaisilla sosiokulttuurisilla ja kielellisillä teoilla pyritään erottautumaan muunlaisista ihmisistä (ks. Bourdieu 1998).

Hiljaisuuden spiraalin ja ryhmädistinktion seurauksena moni nuori saattaa esimerkiksi piilottaa omaa ilmastonmuutokseen kriittisesti suhtautuvaa näkökantaansa, jos hän kokee, että kaveripiiri on toista mieltä. Aikaisemman yhdeltä monelle -massamedian aikakaudella oli nykyistä suurempi ”vaara”, että joutui altistumaan myös sellaiselle informaatiolle, joka ei tue omia mielipiteitä. Nykyisin jopa televisio- ja radio-ohjelmia katsotaan ja kuunnellaan silloin, kun itselle parhaiten sopii.

Sosiaalisessa mediassa ihmiset ovat yksilöllisiä olematta yksilöllisiä. He vieraantuvat ja atomisoituvat toisistaan, mutta heidän käyttäytymistään ohjaa kuitenkin ennen muuta sosiaalinen paine ja pyrkimys konformismiin, yhdenmukaisuuteen. Elämme atomisoituvassa massayhteiskunnassa.

Taloustutkimuksen tekemien, väestöä edustavien puhelinhaastattelututkimusten mukaan noin kaksi kolmasosaa suomalaisista käyttää jotain sosiaalisen median palvelua. Samanlaisia tuloksia on saatu myös Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksissa⁴. Suosituin on Whatsapp, joka tosin on enemminkin pikaviestipalvelu kuin varsinainen sosiaalinen media. Toiseksi suosituin palvelu on Facebook, jonka käyttö on jo muutaman viime vuoden ajan ollut noin 55 prosenttia. Osuus ei ole viime vuosina enää lisääntynyt, mutta ei juuri vähentynytäkään. Tämä kertoo siitä, että Facebook on vakiinnuttanut paikkansa suomalaisten arjessa. Kaikkien sosiaalisten medioiden kohdalla nähdään hyvin selvästi, että niiden käyttö on suurimmillaan nuorissa ikäluokissa ja vähenee tasaisesti iän mukana. Esimerkiksi 20–24-vuotiaista Facebookia käyttää 88 prosenttia, kun yli 75-vuotiailla osuus on vain 12 prosenttia.

Sosiaalisen median käytön sukupolvikuilu johtuu yksinkertaisesti siitä, että sosiaalinen media on ollut olemassa vain toistakymmentä vuotta. Mediankäyttö, kuten muutkin ihmiset kulutustottumukset, on vahvasti sidoksissa rutiineihin ja opittuihin tapoihin. Jos omassa lapsuudessa tai nuoruudessa ei ole ollut sosiaalista mediaa, kynnys sen käyttäjäksi ryhtymiseen on korkeampi kuin älypuhelin naamaan kiinni kasvaneilla diginatiiveilla.

Uusyhteisöllisyys atomisoitumisen vastavoimana

Sosiaalisen median voimistama atomisoituminen ei merkitse sitä, että yhteisöllisyyden kaippu olisi ihmisestä katoamassa – pikemminkin päinvastoin. Ihminen on laumaeläin, sosiaalinen olento, joka pyrkii hakemaan arvostusta, merkityksellisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta tavalla tai toisella.

Aikaisemmin tätä tarvetta täytti esimerkiksi yhdistystoiminta – sanotaan, että raittiusliike ja työväenyhdistykset loivat suomalaisen kansakunnan (Alapuro 1994). Globalisaation ja digitalisaation voimat ovat kuitenkin syöneet pohjaa perinteiseltä yhdistystoiminnalta, ja joukkovoimakin saa nykyään erilaisia muotoja kuin aiemmin.

⁴ Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttö [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-5639. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.8.2019]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/tillakaylinde.html>

Esimerkiksi nykyajan nuoret eivät koe kirkkoa ja ammattiyhdistysliikettä samalla tavalla merkityksellisiksi kuin aikaisemmat sukupolvet. Kiinnostuminen ja yhteisöllisyys toteutuvat entistä enemmän digitaalisesti, eikä entisenlaisia yhteisöllisyyden monopoleja enää ole. Rippikoulu on sentään pysynyt melko suosittuna; kenties se onnistuu juuri oikealla tavalla puhuttelemaan nuorten yhteisöllisyyden kaipuuta.

On vain ajan kysymys, milloin yleisen asevelvollisuuden kannatus alkaa merkittävästi rapautua, varsinkin kun se on – nykyajan tasa-arvohengen vastaisesti – rajattu vain toiseen puolikkaaseen kansasta. Suomen käymistä sodista on aikaa jo 75 vuotta, ja viimeiset veteraanit poistuvat keskuudestamme, jolloin omakohtainen kosketus sota-aikaan ei välity lapsille enää edes isoisovanhempien kautta.

Sosiaalinen media ei ole yhteiskunnallisten muutostrendien juurisyy tai alkulähde. Pikemminkin some on eräänlainen katalysaattori, joka voimistaa muutenkin meneillään olevia, globalisaation ja turbokapitalismin käynnistämiä kehityssuuntia. Sosiaalinen media ei sinänsä aiheuta pahoinvointia, mutta se vie tilaa ja aikaa todelliselta inhimilliseltä vuorovaikutukselta.

KIRJALLISUUS

Alapuro, Risto (1994) Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Helsinki: Tammi.

Attali, Jacques (2011) *A Brief History of the Future. A Brave and Controversial Look at the Twenty-First Century*. New York: Skyhorse Publishing.

Blacwell, David & Leaman, Carrie & Trampusch, Rose & Osborne, Ciera & Liss, Miriam (2017) Extraversion, neuroticism, attachment style and fear of missing out as predictors of social media use and addiction. *Personality and Individual Differences* 116 (1), 69–72.

Bourdieu, Pierre (1998) Järjen käytännöllisyys: Toiminnan teorian lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.

Helkama, Klaus (2015) Suomalaisten arvot. Mikä meillemme on oikeasti tärkeää? Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kosicki, Gerald M. (1993) Problems and Opportunities in Agenda-Setting Research. *Journal of Communication* 43 (2), 100–127.

McCombs, Maxwell & Shaw, Donald L. (1972) The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly* 36 (2), 176–187.

Noelle-Neumann, Elisabeth (1974) The Spiral of Silence. A Theory of Public Opinion. *Journal of Communication* 24 (2), 43–51.

Paloheimo, Heikki (2003) Miten äänestäjät valitsevat

Festivaalityyppiset kymmenientuhansien ihmisten yleisötapahtumat tulevat luultavasti entistäkin suosituimmiksi, koska ne tarjoavat vastalääkettä atomisoituneiden ja yksin asuvien tai muuten vain yksinäisten kansalaisten fomo-tunteille.

Pian alkavalla 2020-luvulla tulee olemaan yhä enemmän kysyntää myös kokonaan uudenslaisille yhteisöllisyyden muodoille. On vaikea ennustaa, millaisia ne tarkkaan ottaen tulevat olemaan. Selvää kuitenkin on, että pelkästään digitaalisesti välittyneitä ne eivät voi olla. Sosiaalisen vuorovaikutuksen digitalisointia ei voi jatkaa loputtomiin ilman, että ihmiset alkavat voida pahoin. Me tarvitsemme toisiamme.

Yksilökeskeisyyden ja kovan ”jokainen on oman onnensa seppä” -ajattelun aika saattaaakin jäädä historiassa lyhyeksi välivaiheeksi samaan tapaan kuin toisen maailmansodan jälkeiset energia-intensiivisen talouskasvun vuosikymmenet. Kenties pyörää ei tarvitse keksiä uudestaan. Kenties uusyhteisöllisyyden nousu ei ole sen kummempaa kuin paluuta lähemmäksi ihmiskunnan normaalitilaa – sellaiselle kehitysuralle, joka on nykyistä kestävämpi niin ekologisessa kuin sosiaalisessa mielessä.

puolueen? *Politiikka* 45 (3), 175–193.

Piispa, Mikko & Myllyniemi, Sami (2019) Nuoret ja ilmastomuutos. Tiedot, huoli ja toiminta Nuorisobarometrien valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (1), 61–69.

Piketty, Thomas (2016) *Pääoma 2000-luvulla*. Helsinki: Into Kustannus.

Putnam, Robert D. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Riihelä, Marja & Tuomala, Matti (2019) Polarisaatiosta ja keskiluokan kuihtumisesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (2), 214–225.

Rotkirch, Anna & Tammissalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) *Perhebarometri 2017. Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista*. Helsinki: Väestöliitto.

Saari, Juho (toim.) (2016) *Yksinäisten Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.

Siltala, Juha (2013) Nuoriso – mainettaan parempi? Nykynuorten sopeutumiskäsitteet historiassa. Helsinki: WSOY.

Siltala, Juha (2017) *Keskiluokan nousu, lasku ja pelot*. Helsinki: Otava.

Virtanen, Matti (2001) *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.